

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1825>

Citation: Özmen, V. (2020). Abdurrahîm-i Tîrsî ve edebî kişiliği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 853-859.

Dr. Vildan ÖZMEN

MEB Merkez Bankası Derince Anadolu Lisesi, Kocaeli/ TÜRKİYE,  0000-0002-0831-8609

ABDURRAHİM-İ TİRSÎ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ*

ÖZET

Kaynağını İslam dini ve tasavvufun alan tekke şiiri, 13. yüzyılda Anadolu'da kendini göstermeye başlamıştır. 15. yüzyılda tasavvufî düşüncenin yaygınlaşmasıyla birlikte çeşitli tarikatlar çevresinde hızla gelişmiştir. 16. yüzyıl, tekke şiirinin en parlak olduğu dönemdir. Birçok güçlü temsilcinin yetiştiği bu dönemin önemli şairlerinden biri de Abdurrahîm-i Tîrsî'dir. 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başları arasında Anadolu'da yaşamış mutasavvıf bir şair olan Abdurrahîm-i Tîrsî, Kâdirî tarikatının Eşrefiyye koluna bağlı bir şeyhtir. Şiirlerini divan ve halk şiiri tarzından esinlenerek oluşturmuştur. Şiirlerinde Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî etkilerini yer yer hissettiğimiz şair, tasavvufî konularda ve genellikle hece ölçüsü kullanarak şiirler yazdığı için bir tekke şairi olarak kabul edilebilir. Bu çalışmada, Abdurrahîm-i Tîrsî'nin hayatı hakkında bilgiler verilecek ve Divan'ından yola çıkılarak edebî kişiliği değerlendirilecektir. Şiirlerinin incelenmesiyle elde edilen verilerin, alanla ilgili araştırma yapacaklara bir yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Abdurrahîm-i Tîrsî, tekke şiiri, 16. yüzyıl

ABDURRAHİM-İ TİRSİ AND HIS LITERARY PERSONALITY

ABSTRACT

Dervish lodge poetry took its source from İslam religion and Sufism, in the 13th century it had begun to show itself. In the 15th century with spreading of the Sufi opinion, various sects developed rapidly around it. The 16th century is the brightest era of dervish lodge poetry. One of the most important poets of this era, in which a good many strong representatives grew up is Abdurrahîm-i Tîrsî is a mystic one, at the same time he is a sheikh who belongs to Kâdirî dervish order's Eşrefiyye section and had lived between late 15th century and early 16th century in Anatolia. He composed his poems by inspiring divan and people poems' manners. The poet who from time to time we feel the effect of Yunus Emre and Eşrefoğlu Rûmî on his poems and also because of writing on Sufistic subjects by using syllabic meter he can be accepted as a dervish lodge poet in Anatolia.

In this study, some information will be given about Abdurrahîm-i Tîrsî's life and beside this his literary personality starting from his Divan will be evaluated. The data which obtained by analysing his poems will be a useful guide to someone who will search in this field in the future.

Keywords: Abdurrahîm-i Tîrsî, dervish lodge poetry, 16th century

1. GİRİŞ

Dinî-tasavvufî halk edebiyatı; tasavvuf inançlarını geniş kitlelere iletebilmek için halkın edebiyat geleneğinden, dilinden, estetik anlayışlarından yararlanarak oluşmuş bir edebiyattır. Âşık edebiyatıyla divan edebiyatı karışımı bir edebiyat anlayışı olup aralarında nazım şekli, tür, ölçü, dil, anlatım, üslup ve içerik bakımından ortaklıklar görülür. Ancak şairler, bir tarikata bağlı olduklarından şiir estetiğine sahip, sanatlı söyleyişleri olan başarılı örnekler az rastlanır. Dolayısıyla telkinci yönleriyle divan şiirinden ayrılırlar (Artun, 2009: 39-41).

13. yüzyıldan itibaren Anadolu'da hızla yayılan tasavvuf hareketinin etkisiyle Yunus Emre, Mevlâna gibi güçlü temsilciler yetişmiştir. Sonraki yüzyıllarda birçok tekke şairinin Yunus Emre çizgisinde şiir söylemeye devam ettiği gözlemlenmiştir. Bu şairlerden biri de aynı zamanda Kâdiriyye tarikatının Eşrefiyye kolu şeyhi olan Abdurrahîm-i Tîrsî'dir. 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyıl başlarında yaşamış olan şair, küçük yaşlardan itibaren Eşrefoğlu Rûmî'nin tasavvufî sohbetlerinde bulunmuş; ondan dinî-tasavvufî eğitim almıştır. Kendisi de mutasavvıf bir şair olan Eşrefoğlu Rûmî'den sonra Kâdirî tarikatına postnişîn olmuştur. Divân'ındaki şiirlerinde Yunus Emre etkisini hissettiren

* Bu makale, "Abdurrahîm-i Tîrsî Divânı (İnceleme-Metin-Düzyazıya Çeviri)" (Kocaeli Üniversitesi, 2007) başlıklı yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Abdurrahîm-i Tirsî; aruz ölçüsünü kısmen kullanmakla birlikte ağırlıklı olarak hece ölçüsünü tercih etmiştir.

Bu çalışmada, hakkında bilgi veren kaynaklardan hareketle Abdurrahîm-i Tirsî'nin hayatını ve edebî şahsiyetini çeşitli yönlerden tespit ederek ortaya koymak amaçlanmıştır. Yöntem olarak konuyla ilgili kaynakların taranıp incelendiği doküman analizi kullanılmıştır.

2. ABDURRAHÎM-İ TİRSÎ'NİN HAYATI (?-1519)

2.1. Ad, Lakap veya Mahlası

Kaynaklarda *Tirsî* sıfatıyla anılmasına rağmen şairin gerçek sıfatı, doğum yeri olan Tirse'ye nisbetle *Tirsî* olmalıdır. Şiirlerinde de sıfatı ve adını kullanmıştır. Ancak bazı kaynaklar bu sıfatı "*İznik civârında Tirse'de doğduğu için Tirsî lâkabıyla anılan Abdurrahim'in...*" (Artun, 2002: 211; Tuman, 2001: 48-45) cümlesinde görüleceği üzere lakap olarak sunmuşlardır. Oysa kişinin memleketi ile anılması onun ayırıcı bir özelliği olduğundan sıfat olarak tanımlanmalıdır. Şair, bu sıfatın dışında şiirlerinde mahlas veya bir herhangi lakap kullanmamıştır.

2.2. Soy

Abdurrahîm-i Tirsî İsfendiyâroğulları soyundan olup Aslen Boluludur. Onun soyu ile ilgili kaynaklarda ayrıntılı bilgi yoktur. Soy hakkındaki tek bilgi ise *Sefîne-i Evliyâ*'da mevcuttur. Bu eserdeki "... *İznik'e sekiz saat mesâfesi olan Tirse karyesinde Bolulu İsfendiyâr-zâde akrabalarından Bâyezîd-i Fakîh nâm zâtın mahdumudur.*" (Osmanzâde, 2006: I/104) cümlesi, şairin doğum yeri ve soyunu belirtmeye yöneliktir. Bu cümleden anlaşılacağı üzere şair, aslen İsfendiyâroğulları soyundan ve Bolulu olup daha sonra İznik'e yerleşmiş bir ailenin çocuğudur. "*Babası İsfendiyâroğulları soyunun Bolu'ya yerleşenlerinden Bayezid Fakih'tir.*" (Yurd, 1977: I/22) ve "*Aynı köyde imamlık yapan babası Bayezid Fakih'in Bolulu İsfendiyâroğlu Ahmed Bey'in akrabalarından olduğu rivayet edilir.*" (Özcan, 2001: 293) cümlelerinde de İsfendiyâroğulları'nın Bolu'ya yerleşenlerinden Bâyezîd Fâkih'in oğlu olduğu belirtilir.

2.3. Doğum Tarihi ve Yeri

Kaynaklarda onun doğum yeri ve soyu belirtilirken doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. "*İznik civârında Tirse'de doğduğu için Tirsî lâkabıyla anılan Abdurrahim'in doğum tarihi bilinmiyor.*" (Kabaklı, 1985: II/362). Şair hakkındaki en geniş bilgiyi veren *Sefîne-i Evliyâ* ve *Tuhfe-i Nâ'îli*'de doğum tarihi ile ilgili bir bilgi mevcut değildir. Ölüm tarihinden hareketle onun doğum tarihi hakkında bir tahminde bulunmak da imkansız görünmektedir. Çünkü kaç yaş(lar)ında öldüğü belirtilmemiştir.

2.4. Eğitimi

Abdurrahîm-i Tirsî'nin eğitimi hakkındaki bilgiler birkaç cümleden ibarettir. Kaynaklardaki bilgilerden öğrendiğimize göre onun yetişmesinde birinci derecede de etkili isim Eşrefoğlu Rûmî'dir. Bu bilgilerde şairin çocukluğunda Eşrefoğlu'nun öğrencisi olup onun derslerine devam ettiği, Eşrefoğlu'nun ölümünden sonra da kızı ile evlenip damadı ve halifesi olduğu belirtilir. *Sefîne-i Evliyâ*'daki "*Henüz çocuk iken pederleriyle maan Eşref-zâde hazretlerinin, hüsn-i nazarına mazhar olmuşlar, hatta çocuk iken Hz. Şeyh'e fevkalade meclûb olduğundan taht-ı terbiyelerine almışlar; tahsiline i'tinâ buyurmuşlar; en sonra hilâfete bekâm ederek, şeref-i sıhriyetlerine mazhar kılmışlardır.*" (Osmanzâde, 2006: I/104) cümlesinde ifade edildiği üzere çocukluğundan itibaren Eşrefoğlu Rûmî'nin derslerine devam etmiş ve dinî-tasavvufî bir eğitim almıştır. *Sefîne-i Evliyâ*'daki bilgiden hareketle diğer kaynaklarda da bu eğitime gönderme yapılmıştır: "*Çocukluk yıllarında babasıyla birlikte İznik'e giderek Eşrefoğlu Rûmî'nin sohbetlerine katılırdı. Eşrefoğlu'nun, 'Bu çocuğu bize veriniz, talim ve terbiyesiyle meşgul olalım.' demesi üzerine babasının da rızası ile şeyhin himâyesine girdi ve onun tarafından büyütülüp yetiştirildi.*" (Artun, 2002: 211; Özcan, 2001: I/293) ve "*Daha çocukken Eşrefoğlu Abdullah'ın meclislerinde bulunmuş, babasının rızasıyla eğitimi bu şahıs tarafından gerçekleştirilmiştir.*" (Yurd, 1977: I/22) cümlelerinde belirtildiği üzere çocukluğundan başlayarak Eşrefoğlu Rûmî tarafından yetiştirildi.

“Eşrefoğlu Rûmî’ye intisab edip sonra Kadiriyye şeyhi olan Abdurrahîm Tirsî, Yunus Emre yolunda, temiz söyleyişli, halkça ‘mübârek’ sayılacak kadar çok benimsenmiş bir velî-şâirdir.” cümlesinden de anlaşıldığı üzere Tirsî, şeyhine büyük bir sevgi ve bağlılık duymuş, meclis ve sohbetlerine katılıp derslerine devam ederek Eşrefoğlu Rûmî’nin bilgilerinden azami ölçüde faydalanmıştır. Şair bunu şiirlerinde de açıkça dile getirir:

Ey bizi seven kardeşler bize Kâdirîler dirler

Ey gerçek âşık olanlar bize Kâdirîler dirler

Biz Abdurrahîm-i Tirsî Şeyh Eşref-zâde bendesi

Abdülkâdir halîfesi bize Kâdirîler dirler (G.45)

Bunun yanı sıra şiir ve mûsikî ile de uğraşmış, bu konuda da gerekli bilgileri edinmiştir. Şairin bu konularda, özellikle şiirde Eşrefoğlu Rûmî’nin bilgileri yanında devrin diğer şairleri ile kendinden önce yaşamış olanlardan (Yunus Emre) faydalandığını söylemek yanlış olmaz. Bu konuda çeşitli kaynaklarda bilgiler mevcuttur: “Şiir ve musîkî ile uğraştı. (...) Bursalı M. Tahir, Dîvân’ı olduğunu kaydetmiştir. Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî tarzında sade dille ve hece vezniyle ilâhileri vardır.” (Yurd, 1977: I/22).

2.5. Ölümü

Abdurrahîm-i Tirsî, şeyhi Eşrefoğlu Rûmî’nin kızı Züleyhâ Hanım’la evlenerek şeyhine damat olmuş, ölümünden sonra da, onun vasiyeti üzerine Eşrefiyye tarikatının post-nişîni olmuştur. “Müşârünileyimden Şeyh Abdurrahîm-i Tirsî hazretleri, Cenâb-ı Eşrefzâde’nin kerîme-i muhteremesi Züleyhâ Hanım’ı tezevvüç etmiş, Hz. Pîr-i Sâni’ye dâmâd olmuştur. Kayınpederlerinin vasiyeti üzerine câ-nişîni oldular.” (Osmanzâde, 2006: I/104).

Eşrefoğlu Rûmî’nin ölüm tarihi olan 1469’dan ölümüne dek yaklaşık olarak 50 yıl Eşrefiyye şeyhi olarak irşâd faaliyetinde bulundu. İznik’te öldü ve şeyhinin yanına defnedildi. Ölüm tarihi kaynaklarda 1519 ila 1527 arasında zikredilen şairin ölüm yeri, tarihi ve şeyhlik süresi şu ifadelerle aktarılır: “Eşrefoğlu’nun vefatından (874/1469) sonra vasiyeti gereğince dergâha postnişin oldu. Safer 926’da (Şubat 1520) İznik’te vefat etti ve şeyhinin yanına defnedildi. (Özcan, 2001: I/293). “Azîzinin yanında defn-i hâk-i mağfîret kılınmıştır (kaddasa’llahu sırrahu). Kırk sekiz sene, seccâde-nişîn-i tarikat oldukları lede’l-hesâb nümâyân olmaktadır.” (Osmanzâde, 2006:I/104).

Ölümünden sonra Eşrefiyye tarikatının şeyhliği torunları tarafından sürdürüldü: “Ölümünden sonra İznik’teki Eşrefiyye tarikatı, Tirsî’nin torunları tarafından devam ettirildi.” (Yurd, 1977: I/22).

3. ABDURRAHÎM-İ TİRSÎ’NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

16. yüzyılda yaşamış olan Abdurrahîm-i Tirsî, Kâdirî tarikatına kendisi de bir şair olan Eşrefoğlu Rûmî’den sonra postnişin olmuş ve onun etkisinde kalmış bir şairdir.

Müşârünileyimden Şeyh Abdurrahîm-i Tirsî hazretleri, Cenâb-ı Eşrefzâde’nin kerîme-i muhteremesi Züleyhâ Hanım’ı tezevvüç etmiş, Hz. Pîr-i Sâni’ye dâmâd olmuştur. Kayınpederlerinin vasiyeti üzerine câ-nişîni oldular. İznik’e sekiz saat mesafesi olan Tirse karyesinde Bolulu İsfendiyâr-zâde akrabalarından Bayezîd-i Fakîh nâm zâtın mahdumudur. Henüz çocuk iken pederleriyle maan Eşrefzâde hazretlerinin, hüsn-i nazarına mazhar olmuşlar, hatta çocuk iken Hz. Şeyh’e fevkal-âde meclûb olduğundan taht-ı terbiyelerine almışlar; tahsiline i’tinâ buyurmuşlar; en sonra hilâfete bekâm ederek, şeref-i sıhriyetlerine mazhar kılmuşlardır. Tabîat-ı şîriyyetleri olup Dîvânları vardır. Kerâmât-ı aliyeleri menkuldür (Osmanzâde, 2006:I/104).

Çocukluğunda Eşrefoğlu Rûmî’nin yanına yerleşerek onun bilgilerinden yararlanıp eğitimini alarak onun dergâhında hizmetlerde bulunan Abdurrahîm-i Tirsî, tasavvufî konularda ve çoğunlukla hece ölçüsü kullanarak şiirler yazdığı için bir tekke şairi olarak kabul edilebilir. O, Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî çizgisinde şiirler söylemiş, bu tarz bir sonraki yüzyılda Niyâzî-i Mısrî ve diğer tekke şairleri tarafından devam ettirilmiştir.

Birçok yerde de işaret ettiğimiz gibi Niyâzî’nin mensup olduğu daire tekke edebiyatı dairesidir. Bu yüzden şiirindeki asıl hava da tasavvufî aşk, neşve ve edadır. Bunu hemen

tamamen gazel ve ilâhileriyle terennüm eder. (...) Burada mutasavvıf şairlerden A. Yesevi'den, Yunus'tan Niyâzî'ye aruzu ve heceyi birlikte kullanan, farklı kitlelere hitap eden, manayı birinci planda tutan ve şekle çok fazla önem vermeyen tekke şiirinin özelliklerini buluruz. Niyâzî de yukarıda saydığımız mutasavvıf şairler gibi hece ve aruzu birlikte kullanırken musammat gazellerinin çokluğu ve koşmaya benzer musammatları ile dikkati çeker. Böylece Yunus ve Ahmet Yesevi'de görülen hece-aruz, koşma-gazel ikiliğinin 17. yüzyılda Niyâzî'de de devam ettiğini görüyoruz (Erdoğan, 1998: XCV- XCVIII)

ile “Abdal Musa müridlerinden olan Kaygusuz Abdal, Yunus tarzında başarılı şiir örnekleri verdiği gibi nesirde de özellikle üslûp açısından dikkatle üzerinde durulması gereken biridir.” (İsen, 2003: 89-90) cümlelerinde de belirtildiği gibi Niyâzî-i Mısrî'nin Kaygusuz Abdal (ö.1444) ve Abdurrahîm-i Tirsî ile benzer çizgide olduğu görülmektedir. Niyâzî-i Mısrî gibi Tirsî, bu şiir çizgisinde tarihî sıra olarak orta bir yerde bulunmaktadır. Şiirlerinde Yûnus ve Eşrefoğlu etkisinin hissedilmesi, şiirlerini çoğunlukla hece ile yazması ve benzeri özellikler yukarıdaki görüşlerin Abdurrahîm-i Tirsî için de geçerli olduğunu söylememize imkan tanımaktadır.

Şairin “Dîvân”ı¹ 88 şiirden oluşup çoğu hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirlerini gazel biçiminde, beyitlerle yazmıştır. Gazel biçimini hece veznine uygulamıştır. Yarım uyak ve rediflerden oluşan şiirler, dil ve imlâ özellikleri bakımından kusurlu sayılır. İmlâ yanlışları, vezin hataları şiirin teknik kusurlarıdır. Bu da şairin bu yöndeki eğitiminin zayıflığından ileri gelmektedir.

Aynı zamanda musikî ile uğraşan Tirsî, şiirlerinin birçoğunu bestelemiş ve bu şiirler uzun yıllar Kâdirî dergâhlarında okunmuştur. Şairde Yunus Emre ve Eşrefoğlu etkisinin görüldüğü, musikîşinâs biri olduğu, kendisine ait ilâhileri bestelediği kaynaklarda ifade edilir:

Abdürrahim Tirsî'nin Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî'nin tesiri altında hece vezniyle ve sade bir dille kaleme aldığı bazı şiirlerine eski mecmualarda rastlanmaktadır. Bursalı Mehmed Tahir ile S. Nüzhet Ergun Türk Şairleri'nde çeşitli mecmualardan topladığı on bir şiirini yayımlamıştır. Güftesi Abdurrahim Tirsî'ye ait olan ilâhiler, uzun yıllar Kâdirî dergâhlarında okunmuştur. Onun tarafından bestelendiği belirtilen bazı ilâhilere çeşitli el yazması güfte mecmualarında rastlanmaktaysa da bunların hiçbirinin notası zamanımıza ulaşmamıştır (Özcan, 2001: I/293).

Yine bir başka kaynakta da “Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî etkisi altında hece vezni ve sade bir dille kaleme aldığı bazı şiirlerine eski mecmualarda rastlanmaktadır. Bir kısmı Kâdirî dergâhlarında okunmuştur.” (Artun, 2002:211) şeklinde ifadeler geçmektedir. Benzer ifadeler Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Ansiklopedisi'nde Yrd. Doç. Dr. F. Ahsen Turan tarafından yazılan maddede de yer verilmiştir². Abdurrahîm-i Tirsî'nin Eşrefoğlu Rûmî'den etkilendiği özellikle şu şiirinde görülmektedir:

Bülbülem feryâd iderem güline Eşrâf-zâdenüñ

Dostlar çıkalım gidelim iline Eşrâf-zâdenüñ

Bunda ağlayanlar güldi gözünüñ yaşını sildi

Mürîd ziyârete geldi iline Eşrâf-zâdenüñ

Bir mü'mîn hizmetin kılsa cân [u] gönül ile sevse

Âhir tamuya emr olsa komaz sırrı Eşrâf-zâdenüñ

Tarîk-i cümleden hasdur ayağın sıdk-ıla bas dur

Bilmeyenlere pek yasdur tarîki Eşrâf-zâdenüñ

¹ Dîvân tenkitli metninin hazırlanmasında kullanılan yazmalar: Abdurrahîm Tirsî. *Divan*. Ankara Milli Kütüphane. Fahri Bilge No.: 286; Abdurrahîm Tirsî. *Divan*. Türk Dil Kurumu Türkçe Yazmalar. No.:358/3.

² Bkz. Turan, F. A. (2002). “Abdurrahîm Tirsî” md., *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı*. C.I. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, s.84.

Umaram ki vasla irem işigine yüzüm sürem
Sürünübən ben de girem şâlına Eşrâf-zâdenüñ
Bu sırrı kimseler bilmez inanmayan dîne gelmez
Aklum irmez fikrüm ermez sırrına Eşrâf-zâdenüñ
Bilinmez özge sırrdır bu tarîki Eşrâf-zâdenüñ
Âmme hasse irüşür himmeti Eşrâf-zâdenüñ
Bu Abdurrahîm-i Tirsî aşk deryâsınuñ bahresi
Abdulkâdir sevgülüsü kulıdır Eşrâf-zâdenüñ [G.88]

Yûnus Emre'nin

Ben yürürüm yâne yâne
Aşk boyadı beni kane
Ne âkilim ne dîvâne
Gel gör beni aşk n'eyledi (Tatçı, 1991: 265)

ve

Aşkın aldı benden beni bana seni gerek seni
Ben yanarım düni günü bana seni gerek seni
...
Yûnus'dürür benim adım gün geçtikçe artar odum
İki cihanda maksûdum bana seni gerek seni (Tatçı, 1991: 254)

şairleri ile Tirsî'nin

Düşelden berü gönüm hâne hâne
Yürürem derd ile yane yane
Kamu rahatlarım mihnete düşdi
Belâ zehrin içerüm kane kane [G.32]

ve

Baňa her giz beni sensiz gerekmez
Cihânda dirlügüm sensiz gerekmez
...
Senüñ ben âşıkunam âşıkunam
Severem seni hiç gayruñ gerekmez
İçerem ma'sûk elinden şerâbı
Ki dâim mestem ayıklık gerekmez
Salâdur ışk şerâbından salâdur
İçerem içürem çü âr gerekmez [G.69]

şairleri arasındaki benzerlik, şairin Yûnus Emre etkisinde kaldığının göstergesi durumundadır. Ayrıca bazı şairleri ile döneminin diğer şairlerinin şairleri arasında benzerlikler vardır. Bu benzerlikler, Tirsî'nin

zamanında yaşayan şairlerle yakın ilişki içerisinde olduğu ve ünlü şiiirlere ilgisiz kalmadığı izlenimi verir. 15. Yüzyılda Ahmet Paşa'nın *gönül* redifli şiiirine nazîre yazan şairler tespit edebildiğimiz kadarıyla Avnî (Doğan, 2006: 158), Rûşenî (Tavukçu, 2005: 325-326), Diyarbakırlı-Halîlî'dir.³ "Sen de çek gönül" redifli bir şiiir yazan Abdurrahîm-i Tirsî'nin bu şiiiri, Ahmed Paşa'nın adı geçen şiiirinden etkilendiği izlenimi vermektedir. Bu bağlamda, ilki Ahmed Paşa tarafından yazılan ve çağında pek çok nazîre yazılan *gönül murabba* 'nın Abdurrahîm-i Tirsî'nin de ilgisini çektiği düşüncesindeyiz. Şairin Dîvân'ındaki *sen de çek gönül* redifli şiiir bu düşüncemizi destekler mahiyettedir. Bu etkiyi belgelemek için Ahmed Paşa'nın şiiirini sunmak yararlı olacaktır:

Ahmet Paşa'nın şiiiri

Gül yüzünde görelî zülf-i semen-sây gönül
 Kuru sevdada yiler bî-ser ü bî-pây gönül
 Dimedüm mi sana dolaşma ana hay gönül
 Vay gönül vay gönül vay gönül ey vay gönül
 ...
 Ahmed'em kim okınur nâmum ile nâme-i ışk
 Germdür sözlürümün süzile hengâme-i ışk
 Dil elinden biçilüpdür boyuma câme-i ışk
 Vay gönül vay gönül vay gönül ey vay gönül (Tarlan 1992: 201-202).

Abdurrahîm-i Tirsî'nin şiiiri

Ey gönül vahşî gönül vahşî gönül
 Kande gitdüñ kandesin vahşî gönül vahşî gönül
 Seyr idersin âlemi her câ-be-câ
 Bî-karâr yiller gibi vahşî gönül vahşî gönül
 ...
 Geçt idersin âlemi leyl ü nehâr
 Bû[l]'aceb hiç ermedüñ vahşî gönül vahşî gönül [G. 8]

4. SONUÇ

Bu çalışmada 15. yüzyılda yaşayıp farklı iki şiiir tarzından esinlenerek şiiir yazmış sûfî şair Abdurrahîm-i Tirsî'yi hayatı ve Dîvânı'ndaki şiiirlerden yola çıkarak dünya görüşü ile bir bütün olarak tanıtmak amaçlanmıştır. Türk tasavvuf edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biri olan Abdurrahîm-i Tirsî, 15. yüzyılın ikinci yarısı ve 16. yüzyıl başları arasında yaşamış mutasavvıf şairlerdendir. Eşrefoğlu Rûmî'den ilim tahsil etmiş; şiiir dışında musiki ile ilgilenmiştir. Eşrefiyye kolunun Eşrefoğlu Rûmî'den sonraki şeyhidir. Şiiirlerinde Eşrefoğlu Rûmî ve Yunus Emre izleri belirgin bir şekilde görülen Abdurrahîm-i Tirsî'nin, çağdaşı şairlerden de etkilendiğini söylemek yanlış olmaz.

Hem divan şiiiri hem de halk şiiiri öğelerinden yararlanmış olan şairin, çoğunluğu heceyle yazılmış şiiirlerinin yanında gazel biçiminde beyitlerle yazılmış şiiirleri de bulunmaktadır. Tasavvuf düşüncesini halka anlatmak, benimsetmek isteği ön planda olduğundan şiiirde biçim özelliklerini geri plana atmış; estetik bir kaygı gütmemiştir. Didaktik ve lirik bir tarzda yazılan şiiirleri, tarikat şeyhi olan şairin tekkede öğrenim gören öğrencilere öğütlerini içermektedir. Bu öğütler dünyanın geçiciliği, dünyevî güzelliklere aldanmama, nefsin esiri olmama, âhîret gününe hazırlık, tarikata ve şeyhe bağlılık ve sadakat, dünya malına güvenmeme, devrin bozukluğu gibi konular üzerinedir.

³ *Gönül* redifli şiiirler için bkz.: Tavukçu, O.K. (1993, 2004, 2007)

KAYNAKÇA

- ARTUN, E. (2002). *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ARTUN, E. (2009). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- DOĞAN, M.N. (2006). *Fatih Divanı ve Şerhi*. İstanbul: Yelkenli Yay.
- ERDOĞAN, K. (1998). *Niyazî-i Mısri Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSEN, M. (2003). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı-Târihi Gelişim*. 2. baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.
- KABAKLI, A. (1985). *Türk Edebiyatı*. C.2, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay.
- OSMANZÂDE, H. V. (2006). *Sefîne-i Evliyâ*. (Haz.: Prof. Dr. Mehmet Akkuş-Prof. Dr. Ali Yılmaz). C. 1-5. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ÖZCAN, N. (2001). “Abdürrahim Tirsî” md. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (I). 293.
- TARLAN, A. N. (1992). *Ahmet Paşa Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TATÇI, M. (1991). *Yunus Emre Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TAVUKÇU, O.K. (1993). *Halîlî, Fırkat-nâme (inceleme-metin)*. Yüksek lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- TAVUKÇU, O.K. (2004). Türk Edebiyatı’nda Firâk-nâme Adlı Eserler. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, (10), 89-122.
- TAVUKÇU, O.K. (2005). *Dede Ömer Rüşenî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvanı’nın Tenkidli Metni*. Erzurum.
- TAVUKÇU, O.K. (2007). Ahmet Paşa’nın Gönül Murabba’na Yazılan Nazireler. *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu*. Erzurum, Bildiriler-2. s.1015-1021.
- TIRSÎ, A. (t.y.). *Divan*. Ankara Milli Kütüphane. Fahri Bilge No.: 286, Ankara.
- TIRSÎ, A. (t.y.). *Divan*. Türk Dil Kurumu Türkçe Yazmalar. No.:358/3, Ankara.
- TUMAN, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâ`ilî, Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. Haz.: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- TURAN, F. A. (2002). “Abdurrahîm Tirsî” md., *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, (I). 84.
- YURD, A. İ. (1977). “Abdürrahîm Tirsî”. *TDEA*. İstanbul: Dergâh Yayınları, (I) 22.